

ANNE LISE JORSTAD

Arbeideren i norsk skjønnlitteratur

Den industrireising som foregikk i Norge fra slutten av 1800 tallet og til ca 1920, skapte en moderne arbeiderklasse i landet. I 1850 hadde Norge ca 12 000 industriarbeidere, i 1909 vel 100 000. Samtidig økte antall bedrifter over 200 arbeidere fra 9 (1865) til 77 bedrifter (1909).

Proletariatet ble i moderne tid utviklet i industrisamfunnet, og det var derfor dette miljøet som preget den første proletardiktningen. Men arbeiderklassen omfattet også store grupper i primærnæringene. Arbeiderne her kom sent med i bevegelsen, og en så lite til dem i den første delen av hundreåret.

I denne artikkelen gir jeg noen små glimt fra et omfattende felt. Artikkelen tar utgangspunkt i arbeidet med en temautstilling om Arbeideren i norsk skjønnlitteratur som Arbeiderbevegelsens Arkiv og Bibliotek arrangerte i forbindelse med markeringen av LOs 100-årsjubileum. Ragnar W. Nord laget samtidig en bibliografi utgitt av Biblioteksentralen kalt Arbeideren i norsk skjønnlitteratur gjennom 100 år.¹ Etter dypdykk i vår avdeling for skjønnlitteratur i biblioteket fant vi fram eldre og tildels sjeldne skjønnlitterære verker. Disse er dels omtalt i bibliografien, dels

utstilt for publikum i vårt eget bibliotek.

Uttrykket *engasjert litteratur*, blir ofte brukt også i dag. Det har sammenheng med den litterære hovedparolen i realismens epoke. Georg Brandes formulerte det slik: «Det at en litteratur i våre dager lever, viser seg ved at den setter problemer under debatt».

Uten å trekke for skarpe grenser har jeg lagt vekt på å velge bøker som gir overbevisende skildringer av norsk arbeidervirkelighet. Her ligger perspektivet hos arbeiderklassen, og problemene ses innenfra. Litteraturen tar opp problemer som angår vanlige arbeidsfolk. Mange litterære verker har styrket bevisstheten hos arbeiderne om deres klassebakgrunn, og egget til kamp mot urettferdighet. Den realistiske romanen vil engasjere og har derfor krefter i seg til å fremme innsikt i maktforholdene i samfunnet. Den får leserne til å identifisere seg med personene, idet den tar opp temaer fra folks hverdag.

To begreper dukker ofte opp i forbindelse med arbeiderdiktning, det ene er *sosial realisme* og det andre *sosialistisk realisme*. Sosial realisme er et spesielt litterært program, en sekkebetegnelse på samfunnskritisk diktning. Begre-

pet sosialistisk realisme innebærer et menneskesyn som bygger på at mennesket er et sosialt produkt. Slik skulle arbeiderlitteraturen fungere i visse kretser i 1970-åra, blant annet hos Profil-kretsen. Litteraturen skulle være kjempe, agitatorisk og gi klare løsninger. Denne epoken faller utenfor artikkelens ramme, men definisjonene er klargjørende for forståelsen av hva kretsen betegnet som arbeiderdiktning.

Begrepet arbeiderlitteratur slik det anvendes her, er i det følgende definert som enkelte skjønnlitterære bøker som tar sin handling fra arbeidermiljø eller inneholder erfaringer som var spesielle for arbeiderklassen. Utvalget omfatter vesentlig prosa, men med noen unntak, blant annet Rudolf Nilsen og Nordahl Grieg.

Definisjonen på arbeiderdiktning endrer gjerne innhold i takt med strukturendringer i samfunnet, men skildring av arbeidsfolk og arbeidsprosesser er et nøkkelmotiv i de fleste tidsepoker.

Fram mot århundreskiftet

Norsk arbeiderbevegelse startet på mange måter med Marcus Thrane. Hans samfunnssyn var behersket av klassekampens idé: arbeiderklassens frigjøring. Som kjent erklærte både Ibsen og Bjørnson sin sterke sympati med den politiske arbeiderbevegelsen.

Bjørnstjerne Bjørnson

Bjørnstjerne Bjørnson, som opplevde ånden fra 1848 da han var skolegutt i Molde, signaliserte alt i 1868 en kommende arbeiderreisning i Norge. I 1872 oppsto det en bred streikebevegelse i Norge, samtidig med stiftelsen av de

første fagforeningene. Bjørnson diktet på sitt glødende engasjement i *Over Ævne annet stykke*. Forfatteren ga en gripende skildring av arbeidernes stilling og kår under industrialismens rovdriftsperiode med sosial rettsløshet, og uhyggelige sosiale misforhold. Han beskrev både klasses skillet og den sosialistiske freidsidé. I stykket står arbeidsgiveren Holger og anarkisten Elias Sang skarpt mot hverandre. Fabrikkeieren Ketils kommentar til Pariserkommunens nedslaktning av titusener av arbeidere, er kynisk i sin vurdering. I stykket sier han at da regjeringen skjøt ned de verste urostifterne, hadde de fred i mange år. En årelating en gang i mellom var ikke verst. I motsetning til dette syn gjenspeiler Bjørnsons optimistiske konklusjon på stykket drømmen og lengselen etter en ny lysere tid, etter å skape sosial rettferdighet. Den er ikke «over evne».

Kristiania Arbeidersamfund ble stiftet i 1864. Arbeidersamfundet var opprinnelig en ren upolitisk opplysningsforening, og en rekke norske forfattere opptrådte der, blant annet Ibsen, Bjørnson, Kielland og Sivle. Fra 1882 til 1893 var partiet Venstre i ledelsen, i 1893 gikk sosialdemokratene av med seieren om herredømmet i foreningen. Norge er et av de få land der de store dikterpersonligheter som Kielland og Bjørnson, stilte seg på arbeidernes side i kampen mot arbeidsgiverne, slik det blant annet skjedde i det store streikeåret 1889.

I 1888 skrev Bjørnson til Arbeidersamfundets ledelse:

Gode venner, jeg takker for telegrammet fra eders årsfest; der sto varm damp af det! Min

tak til ham som holdt Bål-talen hvem det nu var. Og for at vise eder at jeg også stundom tænker på eder, skal I få første og til dato dessvære eneste værs af en vise til eder, som jeg lagede i Tyrol i sommer og som vips var blit færdig med samme hvis jeg ikke var blit syk. Værsæt lyder:

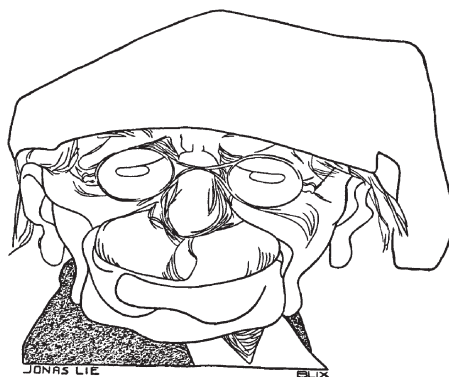
Takt! takt! Pass på takten!
Den er mer enn halve magten.
Kom vi alle først i slik en
takt fra Hammerfest til Viken,
Vinger op til Bergenstrakten,
da blev ræt på et og andet,
som er rangt ænnu i landet!
Takt, takt! Pas på takten!²

Henrik Ibsen

Henrik Ibsen, som i sin tidlige Kristiania-tid hadde forbindelse med Marcus Thrane og thranittene, glemte ikke arbeiderne fordi om Thranebevegelsen ble slått ned. I 1877 tok han opp problemer som forsikringssvindler og umenneskelig behandling av sjøfolk. I *Samfundets støtter* skildres skipsrederen, konsul Bernick, som er klar til å sende sjøfolkene til bunns med en råttent, gammel skute, en plimsoller, for å kunne heve forsikringen.

Jonas Lie

Jonas Lie skildret i *Livsslaven* (1881), en vond skjebne. Nikolai, arbeidergutten, ble i barndommen utsatt for vonde inntrykk og undertrykkelse, symbolsk er det at han blir fratatt morsmjølka da moren blir amme for en overklassegutt. Jonas Lie uttrykte sin sosiale indignasjon slik: «Det har slått seg en vrang bøy på n' Nikolai» det er ikke egentlig noe vondt i han, men de ytre omstendigheter fører til at han tar hevn over gutten som tok fra han både morsmjølka og jenta hans. Nikolai ender på tukthus med livsvarig dom.

Jonas Lie. Tegnet av Ragnvald Blix.

Per Sivle

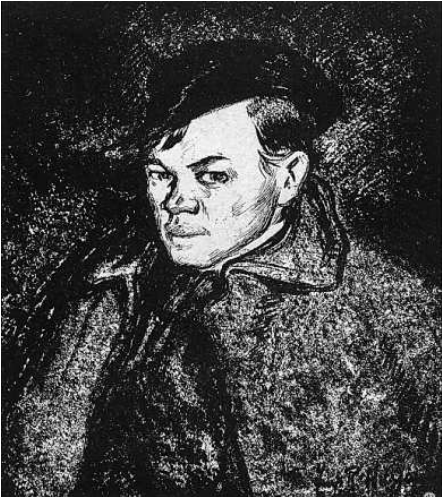
En skribent som tidlig stilte seg i brodden for den sosialistiske arbeiderbevegelsen, var vossingen Per Sivle. Med romanen *Streik* (1891) kan vi si at vi fikk vår første arbeiderroman med klar sosial tendens og en realistisk menneskeskildring. Selv om forfatteren ikke var innfødt i det miljøet han skildrer, kjente han til de usle kår som skogsarbeiderne og sagbruksarbeiderne på Østlandet levde under. Han kjente også den opprørsviljen som romanen uttrykker. Til minne om den franske revolusjon skrev han i 1889 diktet «Heis oss et rødt, et flammende flag!»³

Nils Collett Vogt

I 1894 utga Nils Collett Vogt samlingen *Fra Vaar til Høst* med den kjente «Førstemaidagssang», der det i første strofe blir slått fast: «Den var vår denne jord, den var vår».

1900-tallets første forfattere

Fra 1907 rykket gruvearbeiderne og industriarbeiderne inn i norsk litteratur med Johan Falkberget og Kristofer

Marius Braatt var født og vokste opp på Rodeløkka i Oslo. Hans intense skildringer av miljøet på Oslos østkant vakte oppsikt i litterære kretser. I 1909, bare 23 år gammel, døde han av tuberkulose. Illustrasjon av Jens R. Nilssen, 1909.

Uppdal som de fremste eksponenter for den store episke skildring.

Det som preget den første forfattergenerasjonen på 1900-tallet, var dyrking av det sterke enkeltmennesket, høvdingen eller foregangskvinnen, som samlet folk og viste vei i mørket, slik Falkberget skildret An-Magritt. Førerdyrkingen hos Uppdal, som vi skal komme tilbake til, var mere et uttrykk for aktivisert demokrati enn for antidemokratisk førerkultur.

Byen, Oslo, skildres hos mange av de unge døde diktere: Marius Braatt, Julius Østbye, Thorleif Auerdahl og Rudolf Nilsen.

Rudolf Nilsen

Rudolf Nilsen var proletargutt av annen generasjon. Han kom med i arbeiderbevegelsen i 1919. Hans miljø var arbeider-

derkvarterene på Oslos østkant. Det var byen og byens liv han skildret. Leiekasernene, verkstedet, asfalten. Hjertelag, tanker og følelser hos industriproletariatet, de som bodde og arbeidet der. Debutsamlingen *På stengrunn* (1925) beskrev fabrikkene, maskinene, trikken, bryggesjauingen og gråbeingårdene som lignet «Nr 13». Dette diktet stod først i *På gjensyn* (1926) sammen med «Rivalen», «Revolusjonens røst» og flere dikt fra Russland. Han besøkte flere ganger Russland, på utenlandsreiser kom han også til Berlin, Paris, og Spania. Internasjonal, revolusjonær, og visjonær som han var på mange måter, tapte Rudolf Nilsen aldri det langsiktige perspektivet. Han gikk inn for å holde de store mål levende i arbeidernes sinn. Engasjementet og uttrykket var samme sak.

Kristofer Uppdal

Kristofer Uppdals ti-bindsværk *Dansen gjennom skuggeheimen* (1911-1929) er fremdeles det største og et av de betydeligste verk innen norsk arbeiderdiktning. Bøkene skildrer arbeiderbevegelsens framvekst, og sosiale og økonomiske kår hos gruvearbeiderne, rallarne. Innholdsmessig er rekkefølgen slik: *Stigeren* (1919), *Trolldom i lufta* (1912), *Vandringa* (1923), *Kongen* (1920), *Dansen gjennom skuggeheimen* (1911), *Domkyrkjebyggaren* (1921), *I skiftet* (1922), *Røysingfolket* (1914), *Fjellskjeringa* (1924), *Herdsla* (1924).

Uppdal hadde erfaringsbakgrunn både fra by og land, gardsliv og anleggsliv. Romansyklusen er utrolig rik og verdt anstrengelsene med den spesielle språkformen. Realistisk og symbolsk skildring skifter. De tre siste bindene

handler også om ledere som stiger opp fra massen, blir tillitsmenn eller kassastyrere, og så havner i problemer når det ble lånt ut av kassa til kamerater i nød. Misunnelsen hos kamerater som selv ville ha denne jobben, var sterk. En hovedperson i verket, Tørber Landsem, blir en voksen mann gjennom sine verv i organisasjonen. I sluttdiktet «Avreise til Glitretind» ser han arbeiderbevegelsen i en visjon underveis mot målet, sosialismens frigjøring av åndskraften.

Johan Falkberget

Nygaardsvold sa ved Falkbergets 60-årsdag: «Det er arbeidets saga i vårt land han har skrevet».⁴ Hans siste stor-

verk, romanserien om An-Magritt, handler om nattens brød, brød bakt i mørke tider, «Barkebrødstider». Gleden er der alltid, innerst inne bak det hele, som selve livsviljen, eller livsukueligheten. Men det er tyngsel over folket ved graven, Falkberget skildrer pengemakt og voldsmakt. Likevel, gjennom alle tider spirer livsviljen som fører til kamp for et bedre liv. Alt i sin debutbok *Svarte Fjelde* (1907) representerte dikteren Falkberget den sosiale realismes tradisjon i den form at han avslører utbyttingen i det kapitalistiske samfunnet. Han beskriver framfor alt gruvefolket og årsakene til misnøyen og kampen for et bedre og mer rettferdig samfunn.

Naar de døde vaagner faar de levende avsæfning.

Leserne flokker seg om «de levende» arbeiderdikterne Waldemar Carlsen og Johan Falkberget, mens «de døde», her representert ved blant andre Ibsen, Kielland, Lie og Hamsun må finne seg i å bli ignorert. Illustrasjon av Jens R. Nilsen i Hvepsen, 1909.

Oskar Braaten

Oskar Braaten skildret arbeidermiljøer i Oslo rundt Sagene og langs Akerselva i *Kring fabrikken* (1910). Han tok aldri noe partistandpunkt verken i sin prosa eller i sin dramatikk.⁵ Hans miljøskildringer og folkelige form har gjort ham til en forfatter med bred leserkrets også i vår tid. Hans satire over prester og kirke, øvrighet og bornerthet, og hans psykologiske innsikt i kvinneskildringene, kan leses og forstås i dag nettopp på grunn av en kritisk, men forsonende holdning.

Nini Roll Anker

Nini Roll Ankers roman *Den som henger i en tråd* (1935) skildret klassekamp og hadde dessuten et kvinneperspektiv. Romanen beskriver den dobbelte undertrykkelse syersker ved en konfeksjonsfabrikk opplevde, der de ble utnyttet både som kvinner og som arbeidere.

Nordahl Grieg

I 1924 møtte Nordahl Griegs bok *Skibet gaar videre* protester fra sjøfolk og sjømannsorganisasjoner. Tildels mente de at miljøskildringene ikke var sanne, dels at man ikke burde skrive om slikt. Grieg utga en ny brannfakkell i 1935, *Vår ære og vår makt*. Boken handler om norske sjøfolk under 1.verdenskrig. Motivet ligner det som Ibsen behandlet allerede i 1870-årene i *Samfundets støtter*. Grieg har front mot krigsspekulanter og profitører.

I *Kinesiske dage* (1927), skildret han i reportasjeform sterke inntrykk fra Kina. Han utga også bøker med tema fra gresk og spansk samtid, likesom Kina var også Hellas og Spania nasjoner i revolusjon.

Sommeren 1936 da den spanske borgerkrigen brøt ut, kom også de første meldingene om prosessene mot ledende gammelbolsjeviker i Moskva. De fleste norske intellektuelle, også de radikale, reagerte umiddelbart: Nini Roll Anker, Lars Berg, Sigurd Hoel, Helge Krog, Gunnar Reiss-Andersen, Aksel Sandemose, Nils Collett Vogt, Arnulf Øverland. De stemplet dommene som justismord.

Grieg tok avstand fra påstandene og imøtegikk dem i sitt tidsskrift *Veien Frem* (1937). I 1938 kom så hans politiske roman fra Moskva, *Ung må verden ennu være*, som inneholdt hans versjon av Moskva-prosessen, den spanske borgerkrigen og de norske intellektuelles rolle. For Grieg var feilene og manglene i det sovjetiske samfunnet underordnet i forhold til den fare som fascismen representerte.

Kulturradikalismen

I en tid da revolusjonære, antifascistiske stemninger rådde skrev Helge Krog, Sigurd Hoel og Arnulf Øverland en rekke bøker med flengende samtidskritikk. Kulturradikalerne hadde en helt annen erfaringsverden enn de store romanforfatterne Braaten, Falkberget og Uppdal. Gjennom reiser og lesning hadde de en sterk internasjonal orientering. Deres forfatterskap kan ikke samles i en knapp og enkel formel. De var radikale, men ikke nødvendigvis sosialister. De stilte seg på de svakes side i samfunnet. Vitenskapstro og utviklingsoptimisme preger deres forfatterskap i mellomkrigstida.

Aksel Sandemose

Aksel Sandemose skrev ikke arbeiderdiktning i tradisjonell forstand, selv om det ofte handlet om arbeidsfolk i hans dikterverk. Skildringene rommet en dyptloddende individualpsykologi, der de psykologiske årsaker til undertrykkelse og jantelov kom for dagen. Likhetsidealet og dets vrangsider ble avdekket i skarpt lys. Kollektiv og individer ble sett med intimt kjennskap til den verden som ble skildret, ikke minst sjømannsskildringene. Hovedpersonen Espen Arnakke i *En flyktning krysser sitt spor* tilhører arbeiderklassen, men boken handler om en person på flukt fra Jante-miljøet og vekk fra underklassen. Den kom ut på det nystartede arbeiderpartiforlaget Tiden i 1933.

Aksel Sandemose, 1931.

Arbeidermagasinet som litteraturformidler

Arbeidermagasinet kom med sitt første nummer 23. november 1927. Det var et upolitisk underholdningsmagasin for det arbeidende folk på landet og i byen. Helt fra starten var oppgaven å heve det litterære nivået i ukepressen og fremme en norsk arbeiderlitteratur, særlig med vekt på dikt og noveller. Sjøl om bladet skulle være partipolitisk uavhengig, hadde det klar sosialistisk tendens.

Av mellomkrigstidens forfattere kom mange arbeiderdiktere til *Magasinet for alle* som det fra krigen ble hetende: Tor Jonsson, Alf Prøysen, Hans Børli, Kåre Holt, Kristian Kristiansen, Arthur Omre, Sigbjørn Hølmekjær, alle skrev sosialhistorie. De unge kom fordi de eldre forfattere som Falkberget, Øverland og Kristofer Uppdal alt skrev der. Manuskriptene ble til i skrivesituasjoner hvor

stoffet ble rablet ned i ei drengestue, ei gisten arbeidsbrakke, skogsarbeiderkoie eller ei kaffistove i hovedstaden. Kvinner kom til *Magasinet* med manuskripter, Åsta Holth og Solveig Haugan blant andre. Redaktøren, Nils Johan Rud, ville utgi et folkelig blad med lødig lesning.

Rud kjente mange av forfatterne i bygdemiljøene, og han oppmuntret og ga råd til mange ferske talenter.

Alf Prøysen

I dag er det mange som mener at Alf Prøysen ikke skrev arbeiderlitteratur. Men da *Drengestuviser* kom ut første gang, ble de i allfall oppfattet slik av det brede publikum. Blant storfolk var det mange som ikke godtok visa «Han Lars er på Hamar med slakt», en underfundig beskrivelse av et klassedelt, patriarkalsk småsamfunn.

Hans uttrykksmåte kjennetegnes av fin ironi, underdrivelser og hint istedet for uttalt klassekritikk. Husmannsperspektivet, solidariteten med underklassen, er tydelig uttrykt i den alvorlige novellen «Beinvegen», der arbeidsevenen er husmannens eneste kapital, opprør er unyttig. «Griskokkvisa» har en mere humoristisk tone. I senere tider fjernet fra de realiteter han skrev om, har Prøysen fått ry som idylliker og trubadur, barnetimeonkel og dialektdikter. Imidlertid står det fast at han innførte en ny samfunnsgruppe i norsk litteratur, gardsarbeiderne, tjenestefolket på breibygdene.

Dårlige kår for jordbruket, gjeld, overproduksjon, prisfall, lav lønn eller lønn i naturalier er den sosiale bakgrunnen. Det var på denne tiden at organisasjonstanken blant tjenerklassen vant fram i Hedmarksbygdene. Det startet med stiftelsen av Skog- og Landarbeiderforbundet i 1927. I 1930-årene var det ifølge folketellingen 111 000 uten arbeid. Arbeidsledigheten økte blant de fagorganiserte fra 15.4% til 33.4% i 1933. Så kom fallende jordbrukspriser og økende gjeldsbyrde.

Mens drengestuviseene har førkrigs-Hedmark som utgangspunkt, handler Prøysens roman *Trost i taklampa* om flukten fra landsbygda etter annen verdenskrig da kampen om arbeidsplassene i industrien var hard. Trosten sjøl, den opprørske Gunvor Smikkstugun, forlater bygda for en post i byen. Heller ikke denne utveien unngår Prøysens fine satire. Kanskje gapatrosten Gunvor er et godt kamuflert selvportrett? Prøysen vil på den ene siden ramme bygdefliren som driver folk vekk, på den andre siden ta avstand også fra den som

vil heve seg over sin situasjon ved flukt fra bygda? Frasemakere og 17. mai-talere har han liten sans for, og lærerens falske romantisering av bygdelivet spiddes med humor og snert.

Solveig Haugan

Boka Av jord er du kommet ble utgitt i 1952. Solveig Haugan skrev for levebrødet i alle år og fikk til sist ut en hel roman om arbeiderkamp og arbeiderreise i Trøndelag i hennes barndom.⁶ Motivet er klasseskillet og småbrukerkår på Strinda fra tida før første verdenskrig. Troen på verdien av opplysningsarbeid går som en rød tråd gjennom boka. Hovedpersonen Tea leser August Bebels bok *Kvinnen og sosialismen*, som betydde mye for de norske arbeiderkvinnene. Arbeiderlagets fane blir første gang brukt da Teas mor dør. Det at laget på denne måten viser en avdød sliter den siste ære, gjør klassetilhørigheten tydelig.

Sigurd Evensmo

Den som kom nærmest tidens sosiale og politiske forhold, var kanskje Sigurd Evensmo, i sitt hovedverk, trilogien *Grenseland* (1947) *Flaggermusene* (1949) *Hjemover* (1951). Alle tre bøkene hadde autentiske miljøskildringer. Bøkene ble nyoppdaget da de ble gjenstand for en glimrende TV-produksjon ved Terje Mærli. Verket er en personlig utviklingshistorie, Karl Martins historie, samtidig gir det et bidrag til mellomkrigstidas sosialhistorie. Karl Martin befinner seg mellom land og by, og mellom proletariat og middelklasse. Han føler aldri solidaritet med noen gruppe. Som journalist dekker han Menstadslaget med streiker, konflikter,

strid mellom revolusjonære og reformister innen Arbeiderpartiet. Internasjonalt føler han tiden på pulsen, den voksende nazismen, borgerkrigen i Spania og innmarsjen i Tsjekkoslovakia. Hovedpersonen kan forklares som produkt av sine mange «grenseland». Selvoppjøret i siste bind er en ren psykologisk studie snarere enn en samfunnsanalyse. Tar han ansvar for det han har gjort? Er menneskene omkring ham blitt ofret på bekostning av sakene han forfektet? Spørsmålene besvares ikke.

Krigen

Perioden 1940 til 1945 var en lesehungrende tid. Sensuren slo fort til. På tysk ordre ble bibliotek, bokhandlere og forlag renset for litteratur av jødiske forfattere, og etterhvert også bøker med tilknytning til kommunismen og arbeiderbevegelsen. Deichmanske biblioteks kataloger ble nitid gjennomgått, og farlige forfattere satt på indeks. Først fredssommeren kunne bortgemte bokmanuskripter komme fram, og nye arbeiderdiktere fant sine forleggere.

Etterkrigsideologien

I den første tiden etter krigen begynte proletardikterne fra mellomkrigstida å beskjefte seg mer med sentrale menneskelige temaer som havet, døden og kjærligheten enn med klassekamp og classesvik.

Arbeidermagasinet hadde skiftet navn alt under krigen. Nils Johan Rud begynte å skrive mer om allmenne mellom-

menneskelige forhold, og i dette etterkrigs-klimaet var gamle kampslagord som «samhold gir styrke», erstattet av det nye og mer forsonlige «samarbeid og fellesskap».

Kåre Holt, Bjørn Rongen, Sigurd Evensmo og Ingvald Svinsaaas var noen kjente arbeiderforfattere fra denne epoken. Dikteren Tor Jonsson utmyntet begrepet «grågrenda» om bygda, som symbol på trange kår på alle vis. Konflikten mellom hjemme og ute, sentrum og periferi, by og land, og flukten fra landsbygda til industristedet eller til storbyen ga stoff å dikte på.

Gjennom hele gjenoppbyggingsperioden rådte det enighet om at landet skulle bli en moderne industrinasjon. Det var en forutsetning for å nå det andre målet, den moderne velferdsstaten. Vekstfilosofien var på dette stadiet uproblematisert. Det hersket fortsatt en industriell utviklingsoptimisme i norsk arbeiderdiktning, et gjennomgående trekk helt fra den første arbeiderromanen, Sivles *Streik* fra 1891. Kritikken av industrialiseringen og dens uheldige sider hørte en senere generasjon til.

Noter

- 1 R.W. Nord, *Arbeideren i norsk skjønnlitteratur gjennom 100 år*, Oslo 1999: 5
- 2 BB skriver videre i brevet følgende om tilblivelsen av sangen:
«Tanken til den fikk jeg en svale jeg saa danse i to kornsækker... Den kom igår en kvell jeg var sammen med hele styret hos Wullum, så kom den atter fram i Tyrol. Jeg er selv nysgjærrig æfter når ræsten kommer. Jeg længes svært æfter at få den begynnelse i norsk politik, som engang skal føre til at avskaffe Told, og legge

- beskatningen ræt, forligt på hvær man æfter hans ævne [...]» Brev fra Bjørnstjerne Bjørnson til Kristiania Arbejdersamfund 25.02.1888, Arbeiderbevegelsens Arkiv og Bibliotek ARK-1113 Boks DA 0001
- 3 Opprinnelig het det imidlertid «Heis tricolorens flammende flag!»
- 4 *Jernbanemanden* 08.03.1957
- 5 Olav Dalgard, Norsk arbeidarlitteratur fram til 1940, i P.Larsen m.fl.(red.) *Arbeideren og diktningen*, Oslo 1980:56
- 6 Nils Johan Rud, *Fra Magasinetts tid*, i P.Larsen, m.fl.1980: 90ff